

UIT STAAT EN STAND

In het begin van de film *As it is in heaven* van de Zweedse regisseur Kay Pollak (2004) zien we hoe een wereldberoemde chefdirecteur volledig instort na een optreden in een chique concertzaal in Wenen. Kort daarna keert hij terug naar zijn geboortedorp, hoog in het noorden van Zweden. Het is een radicale breuk in zijn leven. De prestatiedruk, de roem en de glamour zijn hem bijna fataal geworden, lichamelijk en geestelijk. Het succes, de bewondering, hij wil het nu allemaal loslaten. In dat Noord-Zweedse dorpje krijgt hij de leiding over het kerkkoor. Hij bouwt het opnieuw op, heel voorzichtig, met mensen die in het begin nog nauwelijks durven zingen. Langzaam maar zeker zet dat koor het ordelijke dorpsleven volledig op zijn kop. Want het samen zingen maakt dat weggestopte emoties en opgekropte frustraties bij al die mensen onherroepelijk aan de oppervlakte komen. Er wordt een geestdrift aangeboord die niet meer te stuiten is. Zo ook bij de vrouw van de dominee. We zien hoe zij vrij wordt van angst, hoe zij dansend en springend, lachend, zingend en zelfs schreeuwend ruimte geeft aan jarenlang ingehouden woede, om de hypocrisie, om de geslotenheid van de mensen voor elkaar, om de vaste patronen, de verstikkende wetten, de onuitgesproken oordelen, om het gebrek aan liefde waarmee die dorpelingen zichzelf en elkaar het leven onmogelijk maken. Het zingen in dat koor verricht in haar een wonder van bevrijding. Als ze na een uitzinnige repetitie thuiskomt, is daar meteen weer die strenge echtgenoot: "Is het niet zondig, wat daar gebeurt, tijdens die repetities?" Alsof samen plezier hebben verboden is! Ze kan het niet meer verdragen: "Ik ga nu iets zeggen wat me al twintig jaar dwarszit. Er bestaat geen zonde. Al dat gepraat over zonde, dat bestaat alleen in jouw hoofd. Er bestaat geen zonde. De kerk heeft de zonde uitgevonden! Met de ene hand de zonde verkondigen en met de andere vergeving schenken. Allemaal leugens, om mensen te onderdrukken, om macht te verkrijgen." Enkele ogenblikken later opent zij de glazen deur van de boekenkast. Van achter de rij met gewichtige bijbelcommentaren haalt zij een stapeltje pornografische boekjes tevoorschijn dat haar eerwaarde echtgenoot daar al maanden verborgen houdt. Ze gooit het voor zijn voeten op het tapijt. Er zijn geen woorden meer nodig. Als er al iemand zondig is, dan hij, niet zij.

De naam van Paulus komt in de film niet voor, maar toch kunnen we denk ik zeggen dat deze film een verzet is tegen de manier waarop in de kerken eeuwenlang met Paulus is omgegaan. En daar kunnen wij niet meer goed tegen: die overdreven aandacht voor de zonde, alsof het een zelfstandige en onpersoonlijke kracht is die ons bestaan beheerst en waar we alleen dankzij de genade doorheen kunnen breken. Als we nog willen stilstaan bij wat dat is, de zonde, dan toch eerder vanuit de houding die Jezus zelf aannam tegenover de zondaars die hij ontmoette. Hij maakt er niet veel woorden aan vuil, hij spreekt erover met realisme, met mededogen en bemoediging: "Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen" of "Ga heen en zondig niet meer". Geen ontkenning van de zonde, wel het diepe vertrouwen dat ieder die zondigt in staat is tot berouw en opnieuw kan beginnen. Soms doen wij het kwade, inderdaad, en soms doen we het willens en wetens en in het aanschijn van God. Maar voor Jezus is belangrijker en fundamenteler dat wij in staat zijn en blijven tot het goede. Toch hebben wij ervoor gekozen niet de verhalen over Jezus, maar deze brief van Paulus te lezen, juist in deze weken tussen Pasen en Pinksteren, waarin we proberen iets mee te maken van Jezus' opstanding en bevrijding uit de dood. En dan is de vraag: wat is dan die bevrijding voor Paulus en voor ons?

Ik probeer me een beetje in te leven, in wat er met hem aan de hand is geweest. Als Paulus zich zo indringend voorstelt wat het verband is tussen de zonde en de wet, dan doet hij dat terugkijkend naar de tijd dat hij zelf nog een fanatieke Farizeër was. Hij spreekt niet in het algemeen over de mens als zondig wezen, maar hij schildert de mens die hij zelf was, als schriftgeleerde. Het goede wel willen, maar het niet doen. Juist wel doen wat je eigenlijk haat. De wet kennen, door en door, en heel goed weten waar die voor staat: voor gerechtigheid en barmhartigheid, altijd weer opnieuw. Maar intussen die wet gebruiken als instrument van je eigen trots, om er harde morele oordelen mee te vellen, vooral over anderen. Paulus weet zich heel goed te herinneren, van voor zijn bekering, hoe de wet in hem werkte: dat die geboden en verboden juist de verleiding opriepen, terwijl hij zich tegelijk kon voordoen als een onkreukbaar man, iemand die staat voor zijn gelijk en die getuigt van een

onwankelbare identiteit. Zo iemand die samenvalt met het onaantastbare imago dat hij heeft opgebouwd.

Maar het is nu echt anders voor hem geworden. Met de komst van Jezus, met de ervaring dat hij voortleeft in ons, is zijn manier van kijken veranderd. Hij ziet nu de Geest die leeft in *ieder* mens, Jood of niet-Jood, zondig of niet-zondig. Niet dat al die verschillen weg zijn, maar er komt een onderscheid overheen, een onderscheid dat dwars door alle verschillen heen breekt. Het is een keuze: ga ik wel of niet mee in de dynamiek van de Geest, die ieder mens bijzonder maakt en die tegelijk gemeenschap sticht, over alle grenzen heen. Laat ik mij bepalen door die Geest, in wat ik wil en belangrijk vind? Deze keuze verandert alles, maar is die Geest dan overal aanwezig waar mensen enthousiast zijn en hartstochtelijk doen wat ze willen? Nee, zegt Paulus, dat niet. Leven vanuit de Geest is niet leven naar alles wat je zoal te binnen schiet. Er blijft een onderscheiding der geesten nodig en het criterium is: draag ik iets bij aan gerechtigheid, dat ieder mens in mijn omgeving zich thuis voelt, ongeacht zijn staat of zijn stand, dat ieder mens erkend en gezien wordt, tot zijn recht komt, kan groeien en bloeien op zijn of haar eigen manier. Want hierin is de Geest van Jezus herkenbaar. Dat is de ziel van de wet die nu voor iedereen toegankelijk is. Dat staat nog steeds recht overeind.

Wij leven niet meer, zoals Paulus, in een soort messiaanse tijd. Hij had echt het gevoel dat met de opstanding van Jezus het einde van de tijd begonnen was. Hij is daar niet bang voor, maar hij is wel extra gevoelig voor wat er nu, in het heden, kan en moet gebeuren. De Geest maakt dat ieder moment een gelegenheid wordt, een nieuwe kans om gerechtigheid te doen. Als Paulus zegt dat de wil krachteloos is zonder de Geest, dan verkondigt hij daarmee iets, ook aan ons: dat we ons niet neerleggen bij de dingen zoals ze zijn, maar steeds nieuwe kansen zien, steeds weer nieuwe mogelijkheden om recht te doen en lief te hebben. We hebben allemaal te maken met teleurstelling, met mislukking, met slechte gewoontes, met een gebrek aan liefde. Maar het gaat erom dat dit nooit alleen maar feiten zijn. We kunnen alert blijven voor de levenskracht in onszelf en in anderen. Die maakt dat we durven loslaten. De Zweedse chefdirigent deed dat met een dapper besluit: hij begint een nieuw bestaan, zonder applaus, op zoek naar liefde en eenvoudig geluk. Maar het gebeurt ook onopvallend, bijvoorbeeld als wij elkaar vergeven, steeds opnieuw. Ik zou willen dat dit vermogen tot loslaten meer kon doorwerken in de maatschappij en in de politiek. Een economie die gebaseerd is op individueel eigenbelang en die alleen gericht is op groei en meer consumptie, zo'n economie is funest voor mens en milieu. Dat is ook een soort zonde. Laten we dan nu de kans grijpen om een andere weg te gaan. Kunnen wij dat samen, als westerse maatschappij, gezamenlijk over onze eigen schaduw heen springen, omdat het mogelijk en nodig is, juist nu?

Ik geloof inderdaad dat het gaat om deze urgentie, om deze gevoeligheid voor de toekomst, voor het koninkrijk dat komt als wij er maar nu mee beginnen. En ik geloof zelfs met Paulus, dat we op deze manier, in deze Geest, tijdgenoot kunnen worden van Jezus.

In de film *As it is in heaven* zijn er meerdere momenten waarin de Geest doorbreekt. Maar het is heel sterk voelbaar aan het eind van de film. Het koor treedt op bij een internationaal festival in diezelfde bomvolle concertzaal in Wenen, waar de dirigent in het begin van het verhaal nog zijn laatste concert had gegeven. Het koor staat opgesteld, iedereen vol spanning, klaar voor de eerste inzet. De dirigent moet nog komen, maar hij laat eindeloos op zich wachten. De spanning stijgt en wordt feilloos aangevoeld door een geestelijk gehandicapte jongen die ook gewoon meezingt in dat koor. Hij begrijpt als eerste dat er iets onomkeerbaars is gebeurd, dat die dirigent niet meer terugkomt. Hij durft, hij verbreekt de stilte, hij begint zachtjes te neuriën, hij krijgt het hele koor mee en uiteindelijk de hele concertzaal. Het is een feest van herkenning. Het is de aanstoot van de Geest, uit het diepste van de ziel, die soepel maakt wat stroef is, die geneest wat gewond is, die ons openbreekt en samensmeedt. Zo moge het zijn.

Germain Creighton

Gelezen uit Brief aan de Romeinen, 7 en 8